

SZEMLE

IRODALOMTÖRTÉNET ÉS IKONOGRÁFIA

Megjegyzések Fejős Imre: Vörösmarty arca című tanulmányával kapcsolatban.¹

Az irodalomtörténeti kutatás elsősorban szövegekkel foglalkozik. Irodalmi művek szövegének sorsát, változásait a filológia egyik ága, a nagy múltúra visszatekintő szövegtörténet sajátos tudományos módszerrel vizsgálja. Az írók életére és az irodalommal kapcsolatos történeti viszonyokra forrásértékű írott emlékeink csak a történeti forráskritika szűrőjén átbocsátva kerülhet felhasználásra. Az irodalom történetére vonatkozó ismereteink azonban sajnálatos egyoldalúságban szenvednének, ha kizárólag ezekre az írott forrásokra támaszkodnánk és az ábrázolt források tanúvallomását figyelmen kívül hagynánk. Képek közlése nagymértékben növeli az irodalomtörténeti mű szemléletességét. A felhasználható képanyag nemcsak egyes írói egyéniségek hiteles arcképeiből, a velük kapcsolatban állott személyek képmásaiból, az életük folyamatában szerepet játszó helyek és események képeiből tevődik össze. Ide tartoznak az egyes irodalmi alkotások illusztrációi is, amelyeken a mű tartalmának tükröződését tanulmányozhatjuk a különböző művészeti iskolák, stílusok és művészek felfogásában.

Irodalomtörténetünk régóta tisztában is vannak elméletileg a képek közlésének jelentőségével és általában élnek is azzal a lehetőséggel, amit a kép a szöveg „megvilágosítása”, illusztrálása szempontjából jelent. Gyakorlatilag azonban az a helyzet, hogy amíg a szövegkritikát következetesen alkalmazzák, addig a képek közlésénél nem járnak el hasonló gondossággal. Nem egy, a legutóbbi években megjelent tudományos vagy népszerűsítő könyvben találkozunk a történeti ikonográfia követelményeit ki nem elégítő közlési móddal. Nem lehet most célunk az irodalomtörténeti művek illusztrációival kapcsolatos tévedések és pontatlanságok összegyűjtése és messzire vezetne felsorolásuk. Hogy témánktól ne kalandozunk nagyon messzire, egy, a Vörösmarty-jubileum évében megjelent, egyébként igen hasznos és érdekes kiadványból vett néhány

példa felemlítésére szorítkozunk. (Lukácsy Sándor—Balassa László: Vörösmarty Mihály. 1800—1855. Bp. 1955.) Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a könyvvel csak az illusztrációk közlési módja szempontjából foglalkozunk, bírálata egyébként nem feladatunk. Másrészt nem is soroljuk fel minden hibáját, csak néhányat, amelyek módszertani tanulsággal szolgálnak.

Teljesen indokolatlan Ágotha János olajfestményének közlése (144—5. l. között), amely Barabás akadémiai olajfestményének egyszerű másolata. Barabás képeknek reprodukciója pedig a kötet borítólapján és 5. lapja előtt is megtalálható. Történeti hitelességre igényt tartó kiadványban csak hiteles kép kerülhet közlésre, tehát olyan, amely az ábrázolttal egykorú és természet után készült. Csak ennek hiányában válhat a hiteles kép másolata forrásértékűvé. A reprodukció kiállítása technikai szempontból is kifogásolható, mivel nem fénykép, hanem raszteres nyomat után készült s ezért igen gyenge. A pontos megjelenési, vagy őrzési hely közlése elengedhetetlen ahhoz, hogy az érdeklődők az eredetit megtalálhassák. Ez ellen a szabály ellen vét a könyv 304. lapja melletti 41. kép. Az acélmetszet 1864-ben jelent meg, nem 1837-ben, mint az aláírás mondja. De az utóbbi időpont a kép keletkezési idejét sem határozza meg helyesen, mivel Barabásnak a képhez előképként szolgáló rajza 1857-ben keletkezett. Hogy a művészi technikák ismerete mennyire fontos, arra jó példát nyújt a 496—7. l. közötti 62. sz. kép, az aláírás szerint „Barabás utolsó képe Vörösmartyról.” Valójában Barabásnak a képhez semmi köze sincsen. A reprodukció eredetije Tiedge 1854-ből származó fényképének 1900-ban készült fényképmásolata, de azt is a Pesti Hírlap reprodukciójának közvetítésével hozza. Így a kép közlése ikonográfiai szempontból nem indokolt, technikai megoldása sem kielégítő.

Az ábrázolt irodalomtörténeti források felhasználása tehát sok gondosságot és szak-

¹ Fejős Imre: Vörösmarty arca, Akadémiai Kiadó 1956. Irodalomtörténeti Füzetek.

értelmet kívánó, de semmiképpen nem melőzhető feladat. Az irodalomtörténész számára ezért igen nagy segítség a magyar írókra vonatkozó képes dokumentumok lehetőség szerint teljes összegyűjtése, tudományos feldolgozása és közzététele. Ezért kell nagy örömmel üdvözlőnünk Fejős Imre vállalkozását, aki a Vörösmarty-ábrázolások összegyűjtését és rendszerezését tűzte célul maga elé, kiegészítve vallomásukat a költő testi és lelki valójáról szóló írott források feldolgozásával.

Egykorú leírások alapján megismerjük a költő külsejének változásait, ruházatát, magatartását életének különböző korszakaiban. De összegyűjtötte a szerző azt is, hogy jelleme milyen benyomást keltett kortársaiban, akik hozzá közelebb vagy távolabb állva különféle nézőpontból többféle módon látták. Ezeknek a véleményeknek mozaikjából a történeti személy valóságos mivolta rajzolódik ki. A leírások szélesebb keretet adnak a költőről fennmaradt arcképeknek, szavakkal egészítik ki azt, amit azok a művészi kifejezés eszközeivel állítanak elénk, bár kétségtelen, hogy a tanulmányban bizonyos fokú eltérést tapasztalhatunk a biográfia irányába.

A képmásokat Vörösmarty életútjának menetébe állítva tárgyalja. Megismerjük a tanulmányból a képek keletkezési körülményeit. Kinek a megrendelésére készültek, milyen rendeltetéssel, reprezentatív céllal-e vagy sokszorosított formában, szélesebb körben való terjesztésre. A közönséggel kapcsolatban álló író esetében ezek a szempontok mind fontosak és érdekes eredményeket hoznak. A képek azonban nemcsak mint Vörösmartyra vonatkozó források jelentősek, hanem alkotójuk művészi fejlődésének is

egy-egy állomását jelentik. A szerző éppen ezért mindazt elmondja a művészekről, ami a Vörösmarty-képek művészettörténeti vonatkozásainak megértéséhez szükséges. A szemléletes képleírások az anyagban való szeretetteljes elmélyülésről tanúskodnak. De a szerző ítéletét nem zavarja elfoglaltság, a képek hiányosságairól is tud beszélni.

Az ízesen megírt szöveget értékesen egészíti ki a pontosságban mintaszerű katalógus, amely a költő művészi és mechanikus eljárásával készült képmásain kívül néhány, életére vonatkozó más ábrázolást is felsorol. A katalógus az anyagot ikonográfiai típusok szerinti csoportosításban tartalmazza és az egyes darabokra vonatkozó minden lényeges adat megtalálható benne (felirat, szignatúra, technika, méret, keletkezési idő, őrzési vagy megjelenési hely, esetleges egyéb adatok, irodalom). Egyetlen megjegyzést tehetünk a katalógussal kapcsolatban: még áttekinthetőbb lett volna, ha a csak irodalomból ismert, elveszett vagy jelenleg lappangó ábrázolásokat a ma is hozzáférhetőktől elkülönítve, önálló csoportba sorolta volna.

Örvendetes tény az is, hogy ikonográfiai érdekű dolgozat az „Irodalomtörténeti Füzetek” sorozatában helyet kapott. Reméljük, hogy ezzel megtört a jég s megváltozik az eddigi helyzet, amikor — tisztelet a kivételnek — az irodalomtörténeti vonatkozású ikonográfiai tanulmányokat sem a művészettörténeti, sem az irodalomtörténeti kiadási fórumok nem fogadták szívesen. Kívánatos lenne, hogy hasonló természetű feldolgozások minél több nagy magyar íróról megjelenjenek.

Rózsa György

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY A REFORMKORSZAK IRODALMÁBÓL

Szerkesztette: Szauder József, Tóth Dezső és Waldapfel József. Tankönyvkiadó, Budapest, 1955.

A „Magyar Irodalmi Szöveggyűjtemény” című, az egyetemi oktatás segédeszközéül szolgáló sorozat jelen, negyedik kötetének összeállítása meglehetősen nehéz feladat terhét róta a szerkesztőkre. Hiszen a reformkor irodalmi terméke mind mennyiségben, mind műfaji sokoldalúságban jóval felülmúlja az előző periódusokét — s nekik e gazdag anyag legértékesebb (s egyúttal a fejlődés fővonalait is érzékeltető) részét kellett egy antológia szükségképpen korlátozott keretei közé sűríteniök. Némi könnyítést jelentett ugyan, hogy e kötetnek nem kell az egész reformkor irodalmáról képet adnia: Petőfi nemzedék-társai s általában azok az írók, akiknek

munkássága főleg a forradalmat közvetlenül megelőző évekre esik, külön kötetben kapnak majd helyet — s természetesen ugyancsak egy későbbi kötet fogja bemutatni azokat az alkotókat, akik műveik java részével már az 1849 utáni korszakba tartoznak. (Az ilyenfajta cezúrákat persze aligha lehet teljes pontossággal megvonni, a több periódust átfogó életművek elhelyezése szinte mindig problémákat vet fel. Kétséggel vitatható pl., hogy a centralisták közül Eötvös és Lukács Móric ebben a kötetben szerepelnek, Szalay László viszont nem.) Mellőzték a szerkesztők a Magyar Klasszikusok sorozatban már megjelent munká-